

АМИОТРОФИК LATERAL SKLEROZ (ALS) KASALLIGI: SABABLARI, OQIBATLARI VA DAVOLASH USULLARI.

Fotima Sharipova Nazarovana

Samarqand davlat tibbiyot universiteti tibbiy biologiya va genitika kafedrası

Abdurashidova Muyassar Azimovna

Samarqand davlat tibbiyot universiteti 1-kurs talabasi

Annotatsiya: *Amiotrofik lateral skleroz (ALS) — neyrodegenerativ kasallik bo'lib, asosan motor neyronlarni zararlaydi va bu esa mushaklar zaiflashishiga, o'limga olib keladigan invalidlikka sabab bo'ladi. Ushbu kasallik bilan og'riqan bemorlarda haraklantiruvchi neyronlarning progressiv shikaslanishi, oyoq-qo'llarning falaj(parezi) va mushaklar atrofiyasi bilan tavsiflanadi. Ushbu maqolada ALS kasalligining sabablari, uning oqibatlari va davolash usullari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Kasallikning kutilmagan va tez rivojlanishi uning tibbiyot sohasida katta e'tibor va tadqiqotlarni talab etadi. ALS kasalligi bilan bog'liq zamonaviy tibbiy yondashuvlar va davolash usullari muhokama qilingan.*

Kalit so'zlar: *Amiotrofik lateral skleroz, ALS, motor neyronlar, neyrodegeneratsiya, davolash usullari, sabablari, oqibatlar, diagnostika, mushak zaifligi, genetik faktorlar.ushbu kasallikning xalqaro miqyosda tarqalish foyizi,amyotrofik lateral skleroz kasalligining turlari.*

Asosiy maqsadi:

ALS yoki amyoteral skleroz, motor neyronlariga ta'sir qiladigan nevrologik kasalliklarning bir turi. Sizning ixtiyoriy mushaklar chaynash, gapirish, qo'l va oyoqlarni harakatlantirish kabi vazifalar uchun ishlatiladi. ALS progressiv kasallik bo'lib, vaqt o'tishi bilan simptomlari yomonlashadi. Agar bemorda ALS bo'lsa, mushaklaringiz atrofiyaga uchraydi yoki ularning harakatlanish qobiliyati borgan

sari kamayib boradi. Agar bemor yoshi kattaroq bo'lsa simptomlar juda tez va ko'zga tashlanadigan bo'ladi. Bunda bemorda mushaklar harakatlanish qobiliyatining keskin kamayishi yoki butunlay to'xtab qolishi mumkin bo'ladi, bemorning o'zi boshqara oladigan mushaklari harakatning cheklanishi, gapirishda avval nuqsonlar paydo bo'lishi keyinchalik gapirish holatini yo'qotishi ham mumkin, bemorning ovqatlanganda yoki suv istemol qilganidan yutinishga qiynalishi va nafas olish tizimida kuchli muammolarning paydo bo'lishi nafas qisishi kabi asoratlar bilan namoyon bo'ladi. Amiotrofik lateral skleroz kasalligi bilan og'rikan bemorlar aksaryat holatlarda nafas yetishmovchiligidan vafot etadi, bu o'pka qonga yetarli kislorod etkazib bermasligi natijasida kelib chiqadi. ALS aqliy faoliyatga yoki sezgi organlariga ko'rish va eshtishga ta'sir ko'rsatmaydi va u yuqumli kasallik emas. Hozirgacha bu kasallik sabablari chuqur o'rganilgan bo'lishiga qaramay hali hamon ushbu kasallikni davolash usullari va bemorlar orasida to'liq tuzalib ketganlar uchramadi. ALS odatda 40 yoshdan 70 yoshgacha bo'lgan har qanday irq vakillarida uchraydi, ammo hozirda har qanday yoshda paydo bo'lishi mumkin. Kasallikning aniq sabablari hali to'liq o'rganilmagan, ammo genetik va atrof-muhit omillari uning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Amiotrofik lateral skleroz kasalligining sabablari:

- Genetik Sabablar: ALS ning taxminan 5-10% holatlari irsiydir. Genetik mutatsiyalar, ayniqsa, SOD1, C9orf72 kabi genlardagi o'zgarishlar ALS ning rivojlanishiga olib keladi.
- Atrof-muhit Omillari: Kimiya moddalariga ta'sir, infeksiyalar, ortiqcha jismoniy zo'riqish, shuningdek, toksik moddalar bilan ishlash ham ALS rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin.
- Immunologik Omillar: Ba'zi tadqiqotlar, immun tizimi va neyroinflamatsiya ALS ning rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkinligini ko'rsatgan.

•ALS kasalligi irsiy kasalik hisoblanmaydi aksaryat tekshiruv olib borilgan bemorlarda yani uzog‘i bilan 10 foizida irsiy sabab topilishi mumkin .Bu degani ALS kasalligi irsiy degani emas.

Ushbu kasallik bilan murojat qilgan bemorlar orasida simpitomlar sezilarli darajada farqlanadi. Simptomlar kasallikning qaysi nerv hujayrasiga ta'sir etishiga ko‘ra farqlanadi. ALS odatda mushaklar kuchsizligi natijasida boshlanadi bunda bemor qo‘lida biror bir buyumni tuta olmaydi, yoki harakatlanishida mushaklardagi harakatning yo‘qolishi natijasida harakati cheklanadi, gapirishi va yutinishida muammolar paydo bo‘la boshlaydi. ALS kasalligining dastlabki bosqichida og‘riqlar bo‘lmaydi,lekin keyingi bosqichlarida og‘riq seziladi. Ammo bemorning his tuyg‘ulari va hid bilish qobilyati o‘zgarmaydi. ALS bilan kasallangan bemorlarda tez-tez uchraydigan mushaklarning burishib qolishi, mushaklarda og‘riq bo‘lmasada uxlashda qiynalishlari bilan murojat qilishadi. Ba'zi hollarda, ALS bemorlarida aqlni va xotirani boshqarish qobiliyatining pasayishi ham kuzatiladi. Kasallik rivojlanganida bemorlar nafas olish va boshqa asosiy tana funksiyalarini boshqarishda muammolarga duch kelishi mumkin.

Amiotrofik lateral skleroz (ALS) ni aniqlash uchun bir nechta diagnostika usullari qo'llaniladi:

1. Klinik tekshirish: Bemorning simptomlari, his-tuyg'ulari va mushaklar zaifligini tahlil qilish.
2. Elektromiografiya (EMG): Motor neyronlarning faoliyatini o'rganish va mushaklardagi elektr faoliyatini aniqlash.
3. Neyrologik testlar: Neyrologik tekshiruvlar ALS ning dastlabki bosqichlarini aniqlash uchun muhimdir.

4. Genetik testlar: Genetik o'zgarishlar mavjudligini aniqlash uchun.

Davolash usullari:

Hozirgi kunda ALS uchun mutlaq davolash usuli mavjud emas, ammo kasallikning rivojlanishini sekinlashtirish va bemorning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan ba'zi davolash usullari mavjud. Quydagi usullar orqali kasallikning avj olishini sekinlashtirish mumkin. Medikamentoz davolash: Riluzol va edaravon kabi dori-darmonlar ALS ning rivojlanishini sekinlashtirishi mumkin. Ushbu dorilar motor neyronlarning o'limini sekinlashtirishga yordam beradi. Fizioterapiya: Mushaklarning kuchini saqlab qolish va harakat qobiliyatini qo'llab-quvvatlash uchun fizioterapiya tavsiya etiladi. O'zgartirilgan ovqatlanish: Bemorlar uchun maxsus dietalar va yutish qobiliyatini yaxshilashga qaratilgan davolashlar qo'llaniladi. Nafas olish qo'llab-quvvatlash: Kasallikning oxirgi bosqichlarida bemorlar uchun sun'iy nafas olish tizimlari qo'llaniladi.

Xulosa:

Amiotrofik lateral skleroz (ALS) — o'linga olib keladigan neurodegenerativ kasallik bo'lib, uning sabablari to'liq aniqlanmagan bo'lsa ham, genetik va atrof-muhit omillari muhim rol o'ynaydi. Kasallikning erta aniqlanishi va davolash usullari bemorning hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Shunday bo'lsa-da, ALS ning bugungi kunda butunlay davolanmasligi hali ham dolzarb masaladir va bu kasallikni o'rganish va uning davolash usullarini takomillashtirish uchun qo'shimcha tadqiqotlar zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Cudkowicz, M.E., & Als, M. (2020). "Amiotrofik lateral skleroz: davolash va tadqiqotlar". Journal of Neurology.

2. Brown, R.H., & Al-Chalabi, A. (2017). "Amiotrofik lateral sklerozning genetikasi". Lancet Neurology.

3. Mitsumoto, H., & Brooks, B.R. (2016). "ALS: Kasallikning klinik ko'rinishi va davolash". Current Opinion in Neurology.

4. Hardiman, O., & Van Den Berg, L.H. (2017). "Amiotrofik lateral sklerozda davolashning yangi istiqbollari". The Lancet.

5. Ravits, J., & La Spada, A. (2020). "ALS ning patofiziologiyasi va davolash yondashuvlari". Nature Reviews Neurology.